

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ
(1911-1996)

Πίνοντας ήλιο κορινθιακό

1 Ο ποιητής

1.1. Η ζωή του

Ο Οδυσσέας Ελύτης γεννήθηκε το 1911 στο Ηράκλειο της Κρήτης. Το 1914, ο πατέρας του μετέφερε στον Πειραιά το εργοστάσιο σαπωνοποιίας που διατηρούσε και η οικογένεια εγκαταστάθηκε στην Αθήνα. Ο Ελύτης φοίτησε στο ιδιωτικό σχολείο Δ. Μακρή και έπειτα στο Γ΄ Γυμνάσιο Αρρένων. Η φυσιολατρία του αναπτύχθηκε από μικρή ηλικία, όταν παραθέρριζε στην ιδιαίτερη πατρίδα του, Μυτιλήνη, και αργότερα στις Σπέτσες, ενώ από τα γυμνασιακά του χρόνια άρχισε να ασχολείται με την ποίηση. Το 1930 γράφτηκε στη Νομική σχολή της Αθήνας, αλλά η ποίηση τον κέρδιζε συνεχώς. Η γνωριμία του με τον ποιητή Α. Εμπειρίκο, το 1935, τον επηρέασε προς την κατεύθυνση του υπερρεαλισμού. Τότε γνωρίστηκε και με τη λογοτεχνική συντροφιά του περιοδικού *Νέα Γράμματα* (Γ. Σεφέρης, Γ. Θεοτοκάς κ.ά), που τον έπεισαν να δημοσιεύσει ποιήματά του στο περιοδικό. Το 1936 ο Ελύτης εγκαταλείπει οριστικά τις σπουδές του στη Νομική για χάρη της ποίησης και υπηρετεί τη στρατιωτική του θητεία. Το 1940 δημοσιεύει την πρώτη του ποιητική συλλογή, *Προσανατολισμοί*. Όταν ξεσπάει ο πόλεμος, κατατάσσεται στο στρατό και πολεμά στο μέτωπο. Στη διάρκεια της Κατοχής γράφει τα ποιήματα της δεύτερης συλλογής του, *Ήλιος ο πρώτος* (1943). Το 1948, εποχή του Εμφυλίου στην Ελλάδα (1946-1949), φεύγει στην Ευρώπη, όπου γνωρίζεται με τους πιο σπουδαίους λογοτέχνες της εποχής. Επιστρέφει στην Ελλάδα το 1951 και αρχίζει να δουλεύει το έργο που τον έκανε παγκόσμια γνωστό, το *Άξιον εστί*, που δημοσιεύτηκε το 1959. Το 1969, εποχή της απριλιανής δικτατορίας στην Ελλάδα, ο Ελύτης φεύγει και πάλι για την Ευρώπη, από όπου επιστρέφει το 1971. Ακολουθεί μια πολύ παραγωγική περίοδος κατά την οποία ο Ελύτης δημοσιεύει αρκετές ποιητικές συλλογές. Έπειτα από διάφορες τιμητικές διακρίσεις στην Ελλάδα, έρχεται για τον ποιητή η παγκόσμια αναγνώριση με το Βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας, το 1979. Τελευταίο έργο του ποιητή ήταν η συλλογή *Δυτικά της λύπης* (1995). Πέθανε στην Αθήνα το Μάρτη του 1996.

1.2. Η εποχή και η τέχνη του

Ο Ελύτης ανήκει στην ηγετική ομάδα της γενιάς του '30, την οποία συγκρότησαν

λογοτέχνες όπως οι Γ. Σεφέρης, Γ. Θεοτοκάς, Άγγ. Τερζάκης κ.ά. Η ομάδα αυτή επιχείρησε την **ανανέωση** της ελληνικής λογοτεχνίας δίνοντάς της ευρωπαϊκό προσανατολισμό. Στην ποίηση υιοθέτησαν τον **ελεύθερο** στίχο και την **απλή** γλώσσα και ύφος, ενώ διατήρησαν και τη σχέση με την παράδοση, ιδιαίτερα με την αρχαία κληρονομιά, το δημοτικό τραγούδι και το λαϊκό πολιτισμό, στοιχεία που αποτέλεσαν το περιεχόμενο της «**ελληνικότητας**», δηλαδή της ελληνικής ταυτότητας της ποίησης, την οποία υποστήριξε ο Ελύτης, όπως και ο Σεφέρης.

Στις πρώτες κυρίως ποιητικές του συλλογές ο Ελύτης δέχεται τη θετική επίδραση του **υπερρεαλισμού**, που ξεκίνησε από τη Γαλλία ως ένα ρεύμα καλλιτεχνικό και κοινωνικό με επαναστατικό χαρακτήρα. Τα νέα στοιχεία που πρόβαλλε ο υπερρεαλισμός στην ποίηση ήταν ο ελεύθερος στίχος, η ασύνδετη ροή των εικόνων με βάση την «**αυτόματη γραφή**» (το αυθόρμητο γράψιμο, χωρίς τη μεσολάβηση της σκέψης), η κυριαρχία της φαντασίας και του ονείρου, οι τολμηροί συνδυασμοί λέξεων, η αδιαφορία για ένα κεντρικό θέμα.

Και στο έργο του Ελύτη κυριαρχεί η απελευθερωτική δύναμη της **φαντασίας** και του **ονείρου** και η δυναμική ροή των **εικόνων**, όμως ο ποιητής δεν υιοθέτησε την «**αυτόματη γραφή**» ούτε τους ακραίους λεκτικούς συνδυασμούς των υπερρεαλιστών, ενώ διατήρησε στα ποιήματά του κεντρικό θέμα και αυστηρή **δομή**. Οι **εικόνες** του αποτυπώνουν το τοπίο του Αιγαίου, γεμάτο **φως** και χρώματα, ενώ στα πρώτα του έργα είναι φανερή η **αισιοδοξία** και η χαρά της ζωής. Η σχέση του με τη φύση είναι σωματική και **αισθησιακή**, προσεγγίζει δηλαδή τον κόσμο με τις αισθήσεις και όχι με τη λογική. Η φύση έχει επίσης εκτός από αισθητική και ηθική αξία, είναι δηλαδή γενικά για τον ποιητή η πηγή του ωραίου και του καλού. Ο Ελύτης αξιοποίησε τις δυνατότητες της ελληνικής **γλώσσας** και πίστευε ότι η ποίηση έχει **μεταμορφωτική** δύναμη. **Ρόλος** του ποιητή για τον Ελύτη είναι να αποκαλύψει με τη φαντασία και το όνειρο μια διαφορετική σχέση του ανθρώπου με τα πράγματα, να δημιουργήσει μια «**άλλη**» πραγματικότητα, στην οποία άνθρωπος και φύση να συγκλίνουν αρμονικά. Αυτή η υπερπραγματικότητα (υπερρεαλισμός) είναι για τον ποιητή η μόνη αυθεντική. Ο Ελύτης είναι γενικά από τους πιο σημαντικούς **λυρικούς** ποιητές του 20ού αιώνα.

1.3. Το έργο του

Ποίηση: Προσανατολισμοί (1940), *Ο ήλιος ο πρώτος* (1943), *Άσμα ηρωικό και πένθιμο για το χαμένο ανθυπολοχαγό της Αλβανίας* (1945), *Η καλοσύνη στις λυκοποριές* (1947), *Άξιον εστί* (1959), *Έξι και μία τύψεις για τον ουρανό* (1960), *Το φωτόδεντρο και η δέκατη τέταρτη ομορφιά* (1971), *Ο ήλιος ο ηλιότορας* (1971), *Θάνατος και ανάστασις του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου* (1971), *Το μονόγραμμα* (1972), *Τα ρω του έρωτα* (1972), *Villa Natacha* (1973), *Ο φυλλομάντης* (1973), *Ετεροθαλή* (1974), *Μαρία Νεφέλη* (1978), *Τρία ποιήματα με «σημαία ευκαιρίας»* (1982), *Ο μικρός ναυτίλος* (1982), *Ελεγεία της οξώπετρας* (1991), *Δυτικά της λύπης* (1995).

Πεζά και δοκίμια: *Ανοιχτά χαρτιά* (1974), *Η μαγεία του Παπαδιαμάντη* (1976), *Δημόσια και ιδιωτικά* (1990), *Εν λευκώ* (1992) κ.ά.

Ο Ελύτης έκανε επίσης πολλές **μεταφράσεις** ξένων ποιητών.

1.4. Βιβλιογραφία

Βίττι, Μάριο, *Η γενιά του '30*, εκδ. Ερμής, Αθήνα 1995.

Βίττι, Μάριο, *Οδυσσέας Ελύτης, Κριτική μελέτη*, εκδ. Ερμής, Αθήνα 1984.

Βίττι, Μάριο, *Για τον Οδυσσέα Ελύτη, Ομιλίες και άρθρα*, εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα 1998.

Μαρωνίτης, Δ.Ν., *Όροι του λυρισμού στον Οδυσσέα Ελύτη*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1980.

Περιοδικό *Η λέξη*, Αφιέρωμα, τόμος 106, Νοέμβριος-Δεκέμβριος 1991.

Περιοδικό *Θέματα Λογοτεχνίας*, Αφιέρωμα, τόμος 1, Νοέμβριος-Φεβρουάριος 1996.

Περιοδικό *Χάρτης*, Αφιέρωμα, τόμος 21-23, Νοέμβριος 1986.

2 Το ποίημα

2.1. Εισαγωγή

Το ποίημα «Πίνοντας ήλιο κορινθιακό» είναι η τέταρτη ενότητα της ποιητικής συλλογής *Ήλιος ο πρώτος*. Η συλλογή αποτελείται από δεκαοκτώ άτιτλες ενότητες-ποιήματα και δημοσιεύτηκε το 1943, μέσα στην Κατοχή (1941-1944). Παρά την κακή εποχή, τα ποιήματα της συλλογής αποπνέουν αισιοδοξία, φυσιολατρία και χαρά της ζωής, παρουσιάζοντας όμορφες παιδικές και εφηβικές εμπειρίες του ποιητή από τις καλοκαιρινές του διακοπές. Το χαρακτηριστικό στοιχείο όλης της συλλογής είναι ο τρόπος με τον οποίο αυτός χειρίζεται το **χρόνο**. Τα ρήματα είναι σε χρόνο ενεστώτα, σαν να ζει τις όμορφες εκείνες στιγμές στο παρόν. Μεταφερόμενος σε μια εποχή είκοσι χρόνια πίσω και ζώντας τη σαν να είναι το «σήμερα», ανακουφίζεται ψυχικά από το βάρος του πολέμου και των αρνητικών εμπειριών του παρόντος.

Στο συγκεκριμένο ποίημα ο ποιητής παρουσιάζει πράγματα που κάνει ή παρακολουθεί σαν θεατής μια μέρα του καλοκαιριού. Το σκηνικό που στήνει είναι γεμάτο ήλιο, φως, θάλασσα και όντα του φυτικού και ζωικού κόσμου. Κυριαρχούν οι αισθήσεις και οι επιθυμίες, που βρίσκουν την ικανοποίησή τους μέσα από τη μεταφορά στο παρελθόν με τη βοήθεια της **φαντασίας**. Το ποίημα είναι **λυρικό**.

Θέμα του είναι οι όμορφες εμπειρίες του ποιητή μέσα στην καλοκαιρινή φύση.

2.2. Σύνοψη απόδοσης περιεχομένου

Ο ποιητής τριγυρίζει στις εξοχές και στις παραλίες απολαμβάνοντας τον ήλιο και τις μικρές χαρές κοντά στη φύση. Χορταίνοντας από ομορφιά, γεύσεις και κίνηση νιώθει να πλημμυρίζει από αισθήματα πληρότητας και δύναμης, καθώς η φαντασία του έχει ξαναπλάσει τον κόσμο όμορφο, σύμφωνα με τους πόθους και τα όνειρά του.

2.3. Λεξιλογικά – Πραγματολογικά

δρασκελίζοντας: τρέχοντας, πηδώντας. **τάμα:** τάξιμο. **αποστηθίζει:** μαθαίνει απέξω. **αρδεύουνε:** ποτίζουν.

3 Ερμηνευτική προσέγγιση

3.1. Δομή – Περιεχόμενο ενοτήτων

Βασική ιδέα του ποιήματος είναι η στενή σχέση του ποιητή με τη φύση. Μέσω της φαντασίας η ανταγωνιστική σχέση του ανθρώπου με τη φύση καταργείται και ο ποιητής βιώνει μια απόλυτη ταύτιση με το φυσικό κόσμο.

Το ποίημα έχει αυστηρή δομή, αποτελούμενο από δυο στροφές με ίσο σχεδόν αριθμό στίχων (οκτώ και επτά αντίστοιχα). Μπορεί επομένως να χωριστεί σε δύο νοηματικές ενότητες:

1η ενότητα: Οι θετικές εμπειρίες του ποιητή μέσα στη φύση

Μέσα από δραστηριότητες και εμπειρίες στο φυσικό περιβάλλον, ο ποιητής αποκτά μια στενή, σχεδόν σωματική σχέση με τη φύση.

2η ενότητα: Ένας κόσμος που ανταποκρίνεται στους πόθους του ποιητή

Από την επαφή με το φυσικό κόσμο οι εμπειρίες των αισθήσεων γεμίζουν τον ποιητή με αισιοδοξία και δύναμη και τον βοηθούν να ξαναβρεί το γνήσιο εαυτό του σε έναν κόσμο αναγεννημένο, που ανταποκρίνεται στους πόθους και στα όνειρά του.

3.2. Ερμηνευτικές επισημάνσεις

- Το ποίημα περιέχει **θετικά** βιώματα του ποιητή από τα καλοκαίρια των παιδικών του χρόνων στη φύση.
- Για τη δημιουργία των θετικών του βιωμάτων κύριο ρόλο παίζουν ο ήλιος, το φως, η θάλασσα, ο φυτικός και ο ζωικός κόσμος.
- **Χρόνος** του ποιήματος είναι το «τώρα», αν και ο ποιητής αναφέρεται σε πράξεις, αισθήσεις και αισθήματα του παρελθόντος.
- Ο ποιητής μεταφέρεται στο παρελθόν μέσω της **φαντασίας**, φαντάζεται δηλαδή ότι ξαναζεί το παρελθόν.

- Οι εικόνες του ποιήματος χαρακτηρίζονται για την παραστατικότητα και την τόλμη τους.

3.3. Ερμηνευτικά σχόλια στο περιεχόμενο

Πίνοντας ήλιο κορινθιακό: η μεταφορική έκφραση δηλώνει την απληστία με την οποία ο ποιητής επιζητεί πάνω του το φως του ήλιου. Σε αυτό μοιάζει με τα φυτά, που στρέφονται πάντα προς τον ήλιο (ηλιοτροπισμός). **Διαβάζοντας τα μάρμαρα:** δηλώνεται μεταφορικά η γνωριμία με τον αρχαίο πολιτισμό. **αμπέλια θάλασσες:** η φράση μπορεί να σημαίνει αμπέλια και θάλασσες ή αμπέλια σαν θάλασσες. **Ένα τάμα ψάρι:** (μεταφ.) η δραστηριότητα του ψαρέματος παρουσιάζεται μεταφορικά. **τα φύλλα που ο φαλμός του ήλιου αποστηθίζει:** (μετωνυμία) το φως του ήλιου «διαβάζει» τα φύλλα, ο ήλιος είναι δηλαδή στραμμένος προς αυτά (κανονικά, τα φύλλα στρέφονται προς τον ήλιο). **Τη ζωντανή στεριά που ο πόθος χαίρεται / Ν' ανοίγει:** η στεριά αποκτά ανθρώπινες ιδιότητες και γίνεται αντικείμενο του πόθου του ποιητή (ερωτική αλληγορία). **Χώνω το χέρι μου στις φυλλωσιές του ανέμου:** (μετωνυμία) το φύσημα του ανέμου εμφανίζεται σαν στερεή ύλη που ο ποιητής μπορεί να την νιώσει με την αφή. **Οι λεμονιές αρδεύουνε τη γύρη της καλοκαιριάς:** υπερρεαλιστική εικόνα που παρουσιάζει τα δέντρα της λεμονιάς σε καλοκαιρινή ανθοφορία. **Φεύγω με μια ματιά [...] όπου ο κόσμος ξαναγίνεται / Όμορφος από την αρχή στα μέτρα της καρδιάς:** ο ποιητής φεύγει με τη φαντασία προς έναν κόσμο που ξαναγίνεται όμορφος, στα μέτρα των πόθων του.

3.4. Τεχνική του ποιήματος

Ο ποιητής και η ποιητική δράση

Ο ποιητής απαριθμεί σε πρώτο πρόσωπο τις όμορφες εμπειρίες του μέσα στην καλοκαιρινή φύση. Στο λόγο του κυριαρχούν οι ρηματικοί τύποι που δίνουν έντονη αίσθηση δράσης με πρωταγωνιστή τον ίδιο. Τέσσερις τροπικές μετοχές («Πίνοντας», «Διαβάζοντας», «Δρασκελίζοντας», «Σημαδεύοντας») δημιουργούν μια προσδοκία και προετοιμάζουν για κάτι που θα δηλωθεί πιο κάτω με το ρήμα «Βρήκα». Οι ενέργειες που δηλώνονται με τις μετοχές έχουν όλες σχέση με τη γνωριμία και το δέσιμο του ποιητή με τη φύση. Απολαμβάνοντας τον ήλιο με όλες του τις αισθήσεις, κατανοώντας για πρώτη φορά τη σημασία των αρχαίων ερειπίων, διασχίζοντας αμπέλια και ακρογιαλιές και σημαδεύοντας με το καμάκι του ψάρι, ο ποιητής καταλήγει ότι «βρήκε», ανακάλυψε κάποια πολύ σημαντικά πράγματα, που είναι «τα φύλλα» τα οποία «αποστηθίζει» ο ήλιος και «η ζωντανή στεριά» που προκαλεί τον πόθο. Σύμφωνα με την κοινή λογική τα ευρήματα αυτά δε φαίνεται να έχουν ιδιαίτερη αξία, αλλά για τον ποιητή είναι πολύ σημαντικά, διότι δείχνουν τη στενή σχέση του με τη φύση, η οποία είναι γι' αυτόν ζωντανή και βρίσκεται σε μυστική ανταπόκριση και σύνδεση μαζί του.

Έχοντας ανακαλύψει αυτά τα ουσιαστικά για τη ζωή του πράγματα, ο ποιητής παρουσιάζεται στη δεύτερη στροφή να απολαμβάνει τα απλά δώρα της φύσης. Πίνει νερό, κόβει καρπούς, αγγίζει τον άνεμο. Το βλέμμα του απλώνεται στις λεμονιές και οι αισθήσεις του δέχονται το άρωμα από τα άνθη τους, ενώ γύρω του πετούν τα πράσινα πουλιά των ονείρων του. Η φράση «Φεύγω με μια ματιά» δηλώνει μια νοερή φυγή με το ανοιγοκλείσιμο των βλεφάρων, ένα πέταγμα προς το μέλλον, προς έναν κόσμο ξαναγεννημένο και όμορφο όπως τον επιθυμεί η καρδιά του. Με το όνειρο και τη φαντασία του εξαφανίζει την απόσταση ανάμεσα στους πόθους του και στην πραγματοποίησή τους.

Ο χώρος και ο χρόνος

Χώρος όπου διαδραματίζονται τα ποιητικά γεγονότα είναι η καλοκαιρινή φύση. Ήλιος, θάλασσα, αμπέλια, λεμονιές, αρχαία μάρμαρα συνθέτουν το οικείο ελληνικό τοπίο του καλοκαιριού.

Χρόνος των γεγονότων στο ποίημα είναι το **παρόν**. Όπως δηλώνουν τα ρήματα, που είναι σε χρόνο ενεστώτα, όλα συμβαίνουν στο «τώρα» και ο ποιητής εμφανίζεται να χαίρεται ανέμελα τη ζωή του στην καλοκαιρινή φύση. Στην πραγματικότητα όμως όλα αυτά είναι βιώματα του παρελθόντος. Ο πραγματικός χρόνος είναι αυτός του πολέμου και της Κατοχής, τον οποίο ο ποιητής πετυχαίνει να εξαφανίσει με τη **φαντασία** του. Αντί να κάνει αναδρομή στο παρελθόν με τη βοήθεια της μνήμης, ξαναζωντανεύει με τη φαντασία τα περασμένα, κάνει το παρελθόν παρόν, καταργώντας τη θλιβερή πραγματικότητα που τον πιέζει. Έτσι η φαντασία του ξαναπλάθει τον κόσμο από την αρχή, στα μέτρα της καρδιάς του. Πρόκειται για μια νέα πραγματικότητα (υπερπραγματικότητα) πλασμένη με τη φαντασία, που μπορεί να ικανοποιεί τους πόθους του συμφιλιώνοντάς τον με τη φύση.

Η εικονοποιία

Στο ποίημα κυριαρχούν παραστατικές εικόνες από το φυσικό περιβάλλον και τις ανθρώπινες δραστηριότητες. Οι περισσότερες είναι **οπτικές** και **κινητικές** («Δρασκελίζοντας αμπέλια θάλασσες / Σημαδεύοντας με το καμάκι Ένα τάμα ψάρι που γλιστρά», «Τα πράσινα πουλιά σκίζουν τα όνειρά μου» κ.ά.). Υπάρχουν επίσης **μεταφορικές** εικόνες («Πίνοντας ήλιο κορινθιακό / Διαβάζοντας τα μάρμαρα») ή **αλληγορικές** («Τη ζωντανή στεριά που ο πόθος χαίρεται / Ν'ανοίγει»). Οι εικόνες που πλάθονται με τολμηρούς συνδυασμούς λέξεων είναι χαρακτηριστικό του **υπερρεαλισμού** («Χώνω το χέρι μου στις φυλλωσιές του ανέμου / Οι λεμονιές αρδεύουνε τη γύρη της καλοκαιριάς»).

Η γλώσσα και τα εκφραστικά μέσα

Η **γλώσσα** του ποιήματος είναι η απλή δημοτική που ακολουθεί τη σύνταξη του προφορικού λόγου. Στο λεξιλόγιο κυριαρχούν τα ρήματα, οι μετοχές και τα ουσιαστικά, που δίνουν κίνηση και ζωντάνια, ενώ τα επίθετα είναι ελάχιστα. Το **ύφος** είναι απλό και ζωηρό.

Ως προς τα **εκφραστικά μέσα**, εκτός από τις εικόνες, υπάρχουν **μεταφορές** και μεταφορικές εκφράσεις («Πίνοντας ήλιο», «Διαβάζοντας τα μάρμαρα», «Τα πράσινα πουλιά σχίζουν τα όνειρά μου»), **μετωνυμίες** («στις φυλλωσιές του ανέμου», «ο φαλμός του ήλιου»), **προσωποποιήσεις** («Τη ζωντανή στεριά που ο πόθος χαίρεται / Ν' ανοίγει»), **ασύνδετο** («Πίνω νερό κόβω καρπό / Χώνω το χέρι μου στις φυλλωσιές») κ.ά.

Η στιχουργική Το ποίημα είναι γραμμένο σε **ελεύθερο** στίχο, χωρίς συγκεκριμένο μέτρο και αριθμό συλλαβών σε κάθε στίχο. Επίσης δεν υπάρχει ομοιοκαταληξία, με εξαίρεση κάποιους ελάχιστους στίχους που μοιάζουν να ομοιοκαταληκτούν («ανέμου-όνειρά μου / καλοκαιριάς-καρδιάς»).

3.5. Ιδέες – Συναισθήματα

Στο ποίημα διακρίνονται πολλές από τις αντιλήψεις του ποιητή που σχετίζονται με τη ζωή και την τέχνη του. Μια βασική αντίληψη που προβάλλεται είναι ότι αρμονική σχέση ανθρώπου και φύσης είναι πηγή χαράς, αισιοδοξίας και δημιουργίας. Κοντά στη φύση ο άνθρωπος αποκτά αυθεντικές εμπειρίες, διότι αυτή του μαθαίνει πράγματα που ανταποκρίνονται στους πόθους και στις επιθυμίες του. Το αιγαιοπελαγίτικο τοπίο αποτελεί γενικά για τον ποιητή έναν επίγειο παράδεισο μέσα στον οποίο είναι δυνατή η εκπλήρωση των πόθων του ανθρώπου. Για να τον νιώθει όμως έτσι, πρέπει ο άνθρωπος να διαθέτει την αθωότητα ενός παιδιού, σαν να βλέπει και να δοκιμάζει τα πράγματα γύρω του για πρώτη φορά.

Ως προς την τέχνη, διακρίνεται στο ποίημα ο ρόλος που δίνει ο ποιητής στη φαντασία, η οποία μπορεί να ξαναπλάθει τον κόσμο όμορφο, όπως εκείνος τον έχει ονειρευτεί. Αντιπαραθέτοντας τη νέα αυτή πραγματικότητα στις άσχημες καταστάσεις της ζωής, ο ποιητής ουσιαστικά αντιστέκεται με το δικό του τρόπο στην ασχήμια και στη δυστυχία, δείχνοντας ότι η ποίηση έχει τη δύναμη να μεταμορφώνει τον κόσμο.

4 Απαντήσεις στις εργασίες του σχολικού βιβλίου

1. Σε ποια σημεία του ποιήματος διακρίνεται η σχέση του ποιητή με τη φύση; Πώς βιώνει τη σχέση αυτή ο ποιητής;

Η σχέση του ποιητή με τη φύση φαίνεται σε όλο σχεδόν το ποίημα και ιδιαίτερα στα σημεία όπου απαριθμεί τις δραστηριότητές του (στ. 1-5) και τα όσα ανακάλυψε στη φύση (στ. 6-8), καθώς και σε μια σειρά από ενέργειές του που περιγράφουν οι στίχοι 9-10. Ο ποιητής βιώνει μια σχέση σχεδόν σωματική με τη φύση, στην οποία πρώτο ρόλο έχουν οι αισθήσεις. Όλα αποκτούν υλική υπόσταση και ο ποιητής έχει την εντύπωση ότι μπορεί να τα αγγίζει και να τα νιώθει («Πίνοντας ήλιο κορινθια-

κό», «Τη ζωντανή στεριά που ο πόθος χαιρέται / Ν' ανοίγει», «Χώνω το χέρι μου στις φυλλωσιές του ανέμου»).

2. Καταγράψτε με τη σειρά τις ενέργειες που κάνει ο ποιητής. Γιατί στο τέλος εμφανίζεται να «φεύγει»; Σε ποια κατεύθυνση υποτίθεται ότι κινείται;

Ο ποιητής απολαμβάνει αχόρταγα τον ήλιο, μελετάει τα μάρμαρα, τρέχει σε αμπέλια και θάλασσες, σημαδεύει με το καμάκι ψάρια, βρίσκει τα φύλλα που «αποστηθίζει» ο ήλιος και τη ζωντανή στεριά, πίνει νερό, κόβει καρπούς, απλώνει το χέρι του στον άνεμο, φεύγει νοερά προς ένα μελλοντικό κόσμο. Το «φεύγω» δηλώνει μια νοερή μετακίνηση προς έναν κόσμο όμορφο που πλάθεται από την αρχή με βάση τα όνειρα και τις επιθυμίες του.

3. Η συγγραφέας Λιλή Ζωγράφου χαρακτήρισε τον ποιητή Ελύτη «ηλιοπότη» (η λέξη προέρχεται από το έργο του ποιητή *Το Άξιον Εστί*). Ποια ειδική σημασία έχει το ρήμα «πίνω» τις δυο φορές που το συναντάμε στο ποίημα;

Ο Ελύτης χαρακτηρίστηκε «ηλιοπότης» από τη λατρεία του για το ηλιακό φως, το οποίο στην ποίησή του παίρνει διαστάσεις ηθικές και πνευματικές (ο ήλιος ως σύμβολο της φυσικής τάξης, της δικαιοσύνης, του πολιτισμού). Στο στίχο 1, το ρήμα «πίνω» («Πίνοντας ήλιο κορινθιακό») έχει μεταφορική σημασία (απολαμβάνω αχόρταγα). Στο στίχο 9, το «πίνω» φαίνεται να έχει κυριολεκτική σημασία («Πίνω νερό»).

5 Διαθεματική δραστηριότητα

1. Θυμηθείτε ένα τοπίο της ελληνικής φύσης στο οποίο εντοπίζετε αρκετά στοιχεία που υπάρχουν και στο τοπίο του ποιήματος. Πείτε πού βρίσκεται και περιγράψτε το. Τοπία της ελληνικής φύσης θα βρείτε και σε πολλά φωτογραφικά λευκώματα.

Τοπία όπως αυτό που περιγράφεται, με τα αρχαία μάρμαρα, τη θάλασσα και τα αμπέλια, είναι αυτό του Σουνίου. Στο βραχώδες ακρωτήριο του, εξήντα μέτρα από τη θάλασσα, στην κορφή του βράχου προβάλλει ο αρχαίος ναός του Ποσειδώνα. Την ώρα του ηλιοβασιλέματος το πέλαγος που απλώνεται μπροστά του αποκτά μοναδικές αποχρώσεις. Γύρω από το Σούνιο υπάρχει βλάστηση με πεύκα, αγριελιές, κουμαριές, αμπέλια, μοσχοβολιστά θυμάρια, κάππαρη και ασπαλάθους. Περιγραφή του Σουνίου και σχετικές φωτογραφίες μπορείτε να βρείτε στην ιστοσελίδα www.eranet.gr/lavrio/html/gwoods.html.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΑΡΑΝΤΑΡΗΣ
(1908-1941)

Ευπνάμε και η θάλασσα ξυπνά μαζί μας

1 Ο ποιητής

1.1. Η ζωή του

Ο Γιώργος Σαραντάρης, ποιητής και φιλόσοφος, γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1908. Το 1912 η οικογένειά του μετοίκησε στην Ιταλία, όπου ο Σαραντάρης έζησε αρκετά χρόνια της ζωής του και σπούδασε νομικά και φιλοσοφία. Επέστρεψε στην Ελλάδα το 1931 και εγκαταστάθηκε στην Αθήνα. Εμφανίστηκε στα Γράμματα το 1933 με τη νουβέλα *Μάρθας βίος* και με την ποιητική συλλογή *Οι αγάπες του χρόνου*. Αν και είχε κάνει διδακτορικό στα νομικά, δεν ασχολήθηκε με αυτή την επιστήμη, επειδή τον ενδιέφερε βασικά η ποίηση και η φιλοσοφία. Υπήρξε με το έργο του ο εισηγητής της φιλοσοφίας του υπαρξισμού στην Ελλάδα. Συνεργάστηκε με αρκετά περιοδικά της εποχής, όπως τα *Νέα Γράμματα*, η *Νέα Ζωή*, ο *Κύκλος* κ.ά., δημοσιεύοντας ποιήματα και άρθρα. Ο Σαραντάρης δεν εργάστηκε στη ζωή του και προσπάθησε να περιορίσει στο ελάχιστο τις ανάγκες του. Το 1939 κλήθηκε να υπηρετήσει στο στρατό. Εκεί τον βρήκε ο πόλεμος (1940) στην πρώτη γραμμή του μετώπου και ο αδύνατος οργανισμός του, εξαντλημένος και από τις πολεμικές κακουχίες, δεν άντεξε. Πέθανε το Φεβρουάριο του 1941 σε νοσοκομείο της Αθήνας.

1.2. Η εποχή και η τέχνη του

Την εποχή που ο Σαραντάρης ήρθε στην Ελλάδα (1931), κυριαρχούσε στην ποίηση η απαισιοδοξία και το κλίμα παρακμής των ρομαντικών και των συμβολιστών της γενιάς του '20. Με το ιδιαίτερο ποιητικό του ύφος, ο Σαραντάρης έφερε μια πνοή ανανέωσης που τον εντάσσει ανάμεσα στους σημαντικούς ποιητές της γενιάς του '30. Επίσης με το φιλοσοφικό του εξοπλισμό και τη γνώση των νέων τάσεων στην ευρωπαϊκή ποίηση βοήθησε στη δημιουργική κριτική και στην ενθάρρυνση νέων λογοτεχνών.

Ο Σαραντάρης πρόβαλε στην Ελλάδα τη φιλοσοφική θεωρία του **υπαρξισμού**, μια θεωρία που προσπαθεί να ερμηνεύσει τον προβληματικό χαρακτήρα της ανθρώπινης **ύπαρξης** στον κόσμο. Πολλές από τις αντιλήψεις αυτής της θεωρίας περνούν έμμεσα στα ποιήματά του με τρόπο ώστε φιλοσοφία και ποίηση να τείνουν προς ένα σκοπό για τον ποιητή, την ανακάλυψη του **αυθεντικού** εαυτού μας, ο οποίος δεν ανιχνεύεται με τη γνώση αλλά με την **πίστη**. Μόνο η πίστη μπορεί να

εξασφαλίσει την αυθεντικότητα της ύπαρξης και το μέσο για να φτάσει κανείς στην πίστη αυτή είναι για τον ποιητή η **αγάπη**, με τη χριστιανική έννοια. Ολόκληρο το έργο του Σαραντάρη διαπνέεται από την αγάπη προς τον άνθρωπο (ανθρωπισμός). Ακόμα, η χρονική διάσταση της ποίησής του είναι το **μέλλον**, διότι σύμφωνα με τον υπαρξισμό η ύπαρξη τείνει πάντα προς το μέλλον. Η ποίησή του βλέπει επομένως με αισιοδοξία το μέλλον, ενώ ο ποιητής εμφανίζεται επίσης εξοικειωμένος με το θάνατο. Γενικά η ποίησή του ως προς το περιεχόμενο χαρακτηρίζεται **μεταφυσική** και **ιδεαλιστική**.

Τα **νέα** στοιχεία που έφερε στην ελληνική ποίηση ο Σαραντάρης είναι κυρίως η χρησιμοποίηση του ελεύθερου στίχου, η απλότητα στην έκφραση των συναισθημάτων, οι διαδοχικές εικόνες του, που εκφράζουν έναν κόσμο πνευματικό με υλικά μέσα. Ο στίχος του είναι συνήθως μικρός, αλλά κρύβει εσωτερική ένταση. Χρησιμοποίησε επίσης **σύμβολα** όπως τη θάλασσα, τον ήλιο, τον ουρανό, την άνοιξη, το τραγούδι.

1.3. Το έργο του

Ποίηση: *Οι αγάπες του χρόνου* (1933), *Τα ουράνια* (1934), *Αστέρια* (1935), *Στους φίλους μιας άλλης χαράς* (1940).

Λυρικά πεζά: *Γράμματα σε μια γυναίκα* (1936).

Δοκίμια: *Συμβολή σε μια φιλοσοφία της ύπαρξης* (1937), *Η παρουσία του ανθρώπου* (1938), *Δοκίμο λογικής σα θεωρία του απόλυτου και του μη απόλυτου* (1939).

Έγραψε επίσης ποιήματα στα ιταλικά και στα γαλλικά. Το 1987 εκδόθηκε το έργο του σε 5 τόμους με τον τίτλο *Ποιήματα*.

1.4. Βιβλιογραφία

Βίτσι, Μάριο, *Η γενιά του '30, Ιδεολογία και μορφή*, Ερμής, Αθήνα 1979.

Κόρφης, Τάσος, *Ματιές στη λογοτεχνία του Μεσοπολέμου*, Πρόσπερος, Αθήνα 1991.

Περιοδικό *Η Λέξη*, τεύχος 21, Ιαν. 1983.

Περιοδικό *Νέα Εστία*, τεύχος 1578, Ιούλ-Αύγ. 2003.

Περιοδικό *Νέα Εστία*, τεύχος 1776, Μάρτιος 2005.

2 Το ποίημα

2.1. Εισαγωγή

Το ποίημα «Ξυπνάμε και η θάλασσα ξυπνά μαζί μας» γράφτηκε το 1940 και είναι χαρακτηριστικό για την αισιόδοξη διάθεση που αποπνέει. Η επαφή του ανθρώπου της πόλης με τη φύση τον πλημμυρίζει με χαρούμενα συναισθήματα. Το ποίημα είναι **λυρικό**.

Θέμα του είναι το χαρούμενο ξύπνημα των ανθρώπων της πόλης στην εξοχή και η αισιόδοξη διάθεση που τους δημιουργεί αυτή η ξεχωριστή μέρα.

2.2. Σύντομη απόδοση περιεχομένου

Ο ποιητής και οι φίλοι του με το πρώτο ξύπνημα στην εξοχή αντικρίζουν τη θάλασσα. Αμέσως ξεχνούν, έστω και προσωρινά, τη ζωή της πόλης και βιώνουν με όλες τους τις αισθήσεις την ομορφιά της ηλιόλουστης μέρας πλημμυρισμένοι από αισιόδοξα συναισθήματα.

2.3. Λεξιλογικά – Πραγματολογικά

μαϊάνδροι: χαρακτηριστικά γεωμετρικά σχήματα (εδώ η λέξη χρησιμοποιείται μεταφορικά).

3 Ερμηνευτική προσέγγιση

3.1. Δομή – Περιεχόμενο ενότητων

Βασική ιδέα του ποιήματος είναι η αισιοδοξία και η εσωτερική ευφορία που νιώθει ο άνθρωπος κοντά στη φύση.

Το ποίημα μπορεί να χωριστεί σε δύο νοηματικές ενότητες:

1η ενότητα: στίχοι 1-8. Το χαρούμενο ξύπνημα στη φύση.

2η ενότητα: στίχοι 9-14. Το αισιόδοξο μήνυμα της φωτεινής μέρας.

3.2. Ερμηνευτικές επισημάνσεις

- Στο ποίημα δεν υπάρχει στίξη.
- Οι εικόνες του ποιήματος συνδέουν τον πνευματικό με τον υλικό κόσμο.

3.3. Τεχνική του ποιήματος

Ο ποιητής και ο λόγος του

Ο ποιητής **συμμετέχει** στα ποιητικά γεγονότα. Η παρουσία του ίδιου, καθώς και της συντροφιάς του, δηλώνεται με το **πρώτο** πληθυντικό πρόσωπο («Ευπνάμε», «προχωρούμε», «Εμείναμε» κ.ά.). Με απλή έκφραση ο ποιητής παρουσιάζει το πρωινό τους ξύπνημα με κυρίως αρχή στα μάτια τους την εικόνα της θάλασσας, που ξεπνάει κι αυτή μαζί τους. Ο ποιητής εκδηλώνει τη χαρά του ίδιου και των φίλων του για το θέαμα που αντικρίζουν, σαν να τα βλέπουν όλα για πρώτη φορά («Με όραση καινούρια προχωρούμε»), αντιπαραθέτοντας σε δυο σύντομους στίχους την πόλη με τις αρνητικές εικόνες της τις οποίες προσπαθούν να σβήσουν από τη σκέψη τους, έστω και προσωρινά: «Στην καρδιά μας αδειάσαμε (προσωρινά) / Την πόλη». Θέλουν να κρατήσουν

μόνο την εικόνα του ουρανού και του ήλιου που πλημμυρίζει με το φως του το τοπίο («Ο ήλιος εμέτρησε τη γη μας»). Με καθαρή όραση και μνήμη μπροστά στη θέα της απέραντης θάλασσας, έχουν την εντύπωση ότι η μέρα έγινε τόσο μεγάλη μέσα στην ψυχή τους, που δεν τη χώρεσε ο ήλιος για να την καλύψει με το φως του («Που ο ήλιος δεν μπόρεσε να τη μετρήσει / Που ο ήλιος δεν μπόρεσε να τη χωρέσει»). Η προσωπική παρουσία του ποιητή και η έκφραση των συναισθημάτων του δίνουν στο ποίημα **λυρικό** περιεχόμενο.

Οι εικόνες και τα σύμβολα

Οι εικόνες του ποιήματος συνταιριάζουν τον υλικό με τον πνευματικό κόσμο και περιέχουν συμβολισμούς («Με όραση καινούρια προχωρούμε / Εμείναμε με την εικόνα τ' ουρανού» κ.ά.).

Η ομορφιά της φύσης γεμίζει τον άνθρωπο με χαρά και αισιοδοξία, δεν είναι όμως αρκετή να προκαλέσει την πληρότητα και ευτυχία που υπονοεί ο ποιητής με την εικόνα της μέρας που «Τόσο μεγάλωσε / Που ο ήλιος δεν μπόρεσε να τη μετρήσει». Η φύση δεν μπορεί να προσφέρει την απόλυτη ευδαιμονία και αυτάρκεια, να ανυψώσει τον άνθρωπο ηθικά και πνευματικά. Αυτός όμως οφείλει να ζει σε ισορροπία με τη φύση όπως και με τους άλλους ανθρώπους. Το πρωινό ξύπνημα με θέα τη θάλασσα, τον ήλιο και τον ουρανό και η πορεία με τη συντροφιά των άλλων είναι μια πορεία προς τη **«μελλοντική χαρά»**, μια κατάσταση μεταφυσική. Είναι το όραμα του ποιητή για μια ζωή που προσφέρει ηθική και αισθησιακή πληρότητα και ψυχική ευδαιμονία. Το όραμα αυτό έχει μεταφυσικό περιεχόμενο, βρίσκεται πέρα από τα υλικά και τα γήινα και σχετίζεται με το υπερβατικό.

Στο ποίημα επανέρχονται **λέξεις-σύμβολα** του ποιητή, όπως η θάλασσα, ο ήλιος, το φως, ο ουρανός, που δίνουν στις εικόνες συμβολικό περιεχόμενο (π.χ. ο ουρανός συμβολίζει τον ιδεατό τόπο που οραματίζεται ο ποιητής, στον οποίο, με όπλο την πίστη, θα ανακαλύψει την αυθεντική του ύπαρξη, που οδηγεί στο Θεό).

Η γλώσσα και τα εκφραστικά μέσα

Η **γλώσσα** του ποιήματος είναι η απλή δημοτική. Η έκφραση είναι λιτή και το βάρος των νοημάτων πέφτει στα ρήματα. Στίξη δεν υπάρχει. Το **ύφος** είναι λιτό με λυρικούς τόνους.

Εκφραστικά μέσα που υπάρχουν στο ποίημα είναι **εικόνες**, **μεταφορές** και **μεταφορικές εκφράσεις** («Με όραση καινούρια», «Η μέρα έχει μαιάνδρους», «Στην καρδιά μας αδειάσαμε την πόλη», «Εμείναμε με την εικόνα τ' ουρανού» κ.α.), **παρομοιώσεις** («Όπως η θάλασσα κύματα»), **προσωποποιήσεις** («Ο ήλιος εμέτρησε τη γη μας»), **επαναλήψεις** («Με όραση καινούρια» – «Με όραση και μνήμη καθαρή [...] Που ο ήλιος δεν μπόρεσε να τη μετρήσει / Που ο ήλιος δεν μπόρεσε να τη χωρέσει») κ.ά.

Η στιχουργική

Το ποίημα είναι γραμμένο σε **ελεύθερο στίχο**, χωρίς συγκεκριμένο μέτρο και χωρίς ομοιοκαταληξία.

3.4. Ιδέες – Συναισθήματα

Η φύση, η θέα της θάλασσας, του ήλιου, του ουρανού, και η αίσθηση της ιδιαίτερης αυτής μέρας που μεγαλώνει και απλώνεται στο βλέμμα τους δίνουν την προοπτική μιας μελλοντικής χαράς για τον ποιητή και τους συντρόφους του, η οποία ξεφεύγει από τη χαρά των αισθήσεων οδηγώντας σε άλλες σφαίρες και προσφέροντας το όραμα μια **αυθεντικής** ζωής, μακριά από την καθημερινότητα της πόλης, που φθείρει και παραπλανά. Στο ποίημα κυριαρχούν **συναισθήματα** αισιοδοξίας, εσωτερικής πληρότητας και απόλυτης ευδαιμονίας.

4 Απαντήσεις στις εργασίες του σχολικού βιβλίου

1. Τι εννοεί ο ποιητής γράφοντας «Στην καρδιά μας αδειάσαμε (προσωρινά) / Την πόλη»;

Ο ποιητής εννοεί ότι αυτός και η συντροφιά του ξεχνούν για λίγο την πόλη και την καθημερινότητα, η καρδιά τους ελαφραίνει από το βάρος της ζωής στο γκριζο και αντιπαθητικό περιβάλλον της πόλης.

2. Περιγράψτε το πρωινό ξύπνημα, με βάση τη διάθεση και τα συναισθήματα με τα οποία το παρουσιάζει ο ποιητής.

Ο ποιητής και η συντροφιά τους ξυπνούν με χαρούμενη διάθεση μαζί με τη θάλασσα, που ξυπνά και αυτή με τον ελαφρύ κυματισμό της. Προχωρούν με όραση «καινούρια», αισθάνονται δηλαδή σαν να τα βλέπουν όλα για πρώτη φορά, ενώ διώχνουν προσωρινά από τη σκέψη τους τις εικόνες της πόλης. Το μόνο που κρατούν μέσα τους είναι η εικόνα του ουρανού, της θάλασσας και της φωτεινής μέρας, που γεμίζει την ψυχή τους με χαρούμενη προσδοκία και απόλυτη ευτυχία.

3. Σε ποια σημεία του κειμένου φαίνεται περισσότερο η χαρούμενη διάθεση στο ξεκίνημα της καινούριας μέρας; Πώς πετυχαίνει ο ποιητής να μεταδώσει την αισιόδοξη εικόνα του κόσμου;

Η χαρούμενη διάθεση στο ξεκίνημα της καινούριας μέρας φαίνεται στους στίχους «Με όραση καινούρια προχωρούμε», «Στην καρδιά μας αδειάσαμε (προσωρινά) / Την πόλη», «Με όραση και μνήμη καθαρή», «Η μέρα τούτη όπου ξυπνήσαμε [...] / Τόσο μεγάλωσε / Που ο ήλιος δεν μπόρεσε να τη μετρήσει / Που ο ήλιος δεν μπόρεσε να τη χωρέσει». Ο ποιητής μεταδίδει την αισιόδοξη εικόνα του κόσμου με εικόνες (η εικόνα του ουρανού, η εικόνα της φωτεινής μέρας) και με μεταφορικές εκφράσεις («Με όραση καινούρια προχωρούμε», «Εμείναμε με την εικόνα τ' ουρανού», «Με όραση και μνήμη καθαρή», «Η μέρα τούτη [...] Τόσο μεγάλωσε / Που ο ήλιος δεν μπόρεσε να τη μετρήσει»).

5 Διαθεματική δραστηριότητα

1. Χωριστείτε σε ομάδες και οργανώστε μια έρευνα για τη διαχρονική επίδραση της θάλασσας στην καθημερινή ζωή, στον πολιτισμό και στη διαμόρφωση της ανθρώπινης ψυχολογίας στους μεσογειακούς λαούς. Ζητήστε από τους καθηγητές της Ιστορίας, των Θρησκευτικών και της Γεωγραφίας να καθοδηγήσουν την έρευνά σας.

Πληροφορίες μπορείτε να πάρετε από το σχετικό αφιέρωμα του περιοδικού *Η λέξη*, τεύχ.145-146, 1998, που περιέχει ποιήματα και πεζά Ελλήνων και ξένων λογοτεχνών (Ν. Καββαδία, Φ. Κόντογλου, Γ. Χειμωνά, Π. Ελυάρ, Ε. Μοντάλε κ.ά.). Επίσης, μπορείτε να διαβάσετε το βιβλίο *Η Μεσόγειος στην ιστορία* (επιμέλεια David Abulafia), Εκδόσεις Πατάκη. Επίσης, πληροφορίες μπορείτε να βρείτε και στην ιστοσελίδα www.mfa.gr/greek/greece/living/symbols/sea.html